

Hallintovaliokunnan kuuleminen Ulkomaalaislain muutokset

Talentia ry, sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö

Erityisasiantuntija

Heidi Pekkarinen

Toimeentulotuen rooli suomalaisessa sosiaaliturvassa

- Lakiesityksessä pysyvän oleskeluluvan vaatima työhistoria sidotaan toimeentulotuen käyttöaikaan.
 - Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jos hakija turvautuu yli kolmen kuukauden ajan toimeentulotukeen tai työttömyysetuuteen, työhistorian kertyminen katkeaa ja pysyvän luvan saaminen siirtyy eteenpäin.
- Toimeentulotuesta on muodostunut osalle saajista **kiinteä osa perusturvaa**, koska perusturva ei yksin riitä kattamaan elämisen kustannuksia.
 - Vuonna 2024 toimeentulotukea sai 256 000 kotitaloutta ja yhteensä 377 000 henkilöä
 - Toimeentulotukeen liittyy myös harkintaa, jolloin perheen selviytymistä arjesta tuetaan harkinnanvaraisella toimeentulotuella, jotta voidaan välttyä yhteiskunnan suuremmilta kustannuksilta ja estää yksilöä/perhettä syrjäytymästä
- Kyse ei ole enää vain "viimesijaisesta turvasta", vaan monelle välttämätön lisä, jotta arki olisi ylipäättään mahdollista.
- EU on huomauttanut useaan otteeseen Suomen perusturvan matalasta tasosta. Joka on johtanut tilanteeseen, että toimeentulotuen käyttö ei johdu yksilön haluttomuudesta tehdä työtä, vaan rakenteellisista syistä.
 - Esimerkiksi monilla matalapalkka-aloilla, kuten sosiaali- terveys ja palvelutyössä, palkka ei yksin riitä kattamaan asumismenoja suurissa kaupungeissa.
 - Silti juuri näiden alojen työvoimaa Suomi tarvitsee kipeästi.

Toimeentulotuen tarve

- Toimeentulotuen tarve ei välttämättä kerro epäonnistuneesta kotoutumisesta.
 - Usein kyse on elämän kriiseistä: sairaudesta, onnettomuudesta, läheisen menetyksestä tai perhetilanteen kuormittumisesta
 - Ja, jolloin perusturva ei riitä kattamaan elinkustannuksia
- Nämä tilanteet voivat kestää kuukausia, mutta ne eivät tarkoita, ettei ihminen olisi valmis tekemään työtä ja sitoutumaan Suomeen.
- Lakiesitys nykyisessä muodossaan voi johtaa siihen, että ihmiset jättävät hakematta välttämätöntä tukea.
 - Eli tilanteessa, jossa 3 kk toimeentulotuen saanti hidastaa oleskeluluvan saantia. Riskin tuen käyttämättömyydelle on ilmeinen, kun ei haluta viivästyttää pysyvän oleskeluluvan saantia.
 - Avun hakemisen viivästyminen taas voi lisätä syrjäytymistä, velkaantumista ja yhteiskunnan turvattomuutta

Tilanteet, joissa tyypillisesti haetaan toimeentulotukea

- **Työn ja tulojen viivästyminen**
 - Ihminen saa työpaikan, mutta ensimmäinen palkka maksetaan vasta kuukauden kuluttua. Aiempi perusturva katkeaa, kun työ alkaa. Vuokra ja laskut erääntyvät, joten toimeentulotukea haetaan tilapäisesti.
- **Äkillinen sairastuminen**
 - Ihminen joutuu sairaalaan, eikä pysty työskentelemään. Tulot putoavat ja hoito maksaa, perheen arki turvataan toimeentulotuella kriisin yli.
- **Opiskelijan elämäntilanne**
 - Opiskelija ei saa kesätöitä, eikä opintotuki kata kesän kuluja. Toimeentulotuki auttaa pitämään asumisen vakaana.
- **Perhetilanteen kriisiytyminen**
 - Avioero, väkivaltatilanne, sota tai läheisen kuolema voi romahduttaa taloudellisen tilanteen nopeasti. Tilapäinen toimeentulotuki estää syrjäytymistä ja turvattomuutta.
- **Yllättävä asumismeno**
 - Vuokraan tulee ennakkoimaton korotus tai asunnossa tapahtuu vesivahinko/tulipalo, jonka vuoksi on muutettava ja maksettava uudet takuuvuokrat.
- **Väkivallan tai kriisitilanteen jälkitilanne**
 - Esimerkiksi turvakodista muuttavalle perheelle on nopeasti hankittava perustarvikkeet uuteen kotiin. Harkinnanvarainen toimeentulotuki voi olla ainoa keino aloittaa alusta.

Mitä vaikutuksia avun hakematta jättämisellä on Talentia

- **Velat kasvavat hallitsemattomasti**
 - Laskut ja vuokrat jäävät maksamatta, pikavippejä otetaan, ja korot sekä perintäkulut kasaantuvat nopeasti. Tämä voi johtaa pitkäaikaiseen ylivelkaantumiseen ja maksuhäiriömerkintöihin, jotka vaikeuttavat työllistymistä ja asunnon saantia.
- **Perheitä uhkaa häätö ja asunnottomuus**
 - Kun vuokra jää maksamatta, vuokranantaja voi käynnistää häätöprosessin. Asunnottomuus lisää perheen epävarmuutta ja vaikeuttaa lasten koulunkäyntiä sekä aikuisten työssäkäyntiä.
- **Lasten arki horjuu ja syrjäytymisriski kasvaa**
 - Epävarma asuminen, köyhyys ja vanhempien stressi heijastuvat suoraan lapsiin. Harrastuksista joudutaan luopumaan, koulunkäynti kärsii ja riski syrjäytyä kasvaa.
- **Mielenterveys ja hyvinvointi heikkenevät**
 - Taloudellinen ahdinko, epävarmuus ja pelko oleskeluluvan menettämisestä kuormittavat psyykkisesti. Tämä voi johtaa ahdistukseen ja uupumukseen, mikä vaikeuttaa kotoutumista ja työllistymistä entisestään.
- **Yhteiskunnan kustannukset kasvavat**
 - Kun pieniin ongelmiin ei saada apua ajoissa, ne paisuvat isoiksi kriiseiksi. Ihmiset joutuvat käyttämään kalliimpia sosiaalipalveluja:
 - lastensuojelu
 - kriisi- ja mielenterveyspalvelut
 - asunnottomuuden ehkäisy ja hätämajoitus
 - terveydenhuollon päivystys- ja sairaalahoidot

Perhekohtaisen tarkastelun haasteet

- Lakiesityksessä ehdotetaan, että toimeentulotuen käyttöä tarkastellaan **perhekohtaisesti**.
- Käytännössä tämä voi tarkoittaa, että vaikka pysyvää lupaa hakeva henkilö olisi itse töissä ja kiinnittynyt yhteiskuntaan, hänen oleskelulupaansa viivästyttäisi se, että puoliso tai muu perheenjäsen tarvitsee toimeentulotukea esimerkiksi lääkekuluihin tai terapiaan, lasten tuettuihin lomiin.
- Tämä asettaa perheelliset epäoikeudenmukaiseen asemaan verrattuna yksinasuviin.
- Lisäksi huoleksi muodostuu se, että vaarantuuko **lapsen asema** sen takia, että perhe joutuu turvautumaan toimeentulotukeen.

- Esitämme, että valiokunta harkitsisi toimeentulotuen osalta seuraavia asioita:
 - Toimeentulotuen käytön vaikutus työhistorian katkeamiseen poistetaan esityksestä tai sen käyttöaika-rajasta pidennetään, jolloin yksittäiset toimeentulotukijaksot eivät heti viivyttäisi luvan saantia.
 - Tämä vahvistaisi sosiaaliturvan yhdenvertaista käyttöä, jolloin työmarkkinoille vasta siirtyvät tai epätyypillisissä työsuhteissa olevat ulkomaalaiset eivät joutuisi eriarvoiseen asemaan
 - Perhekohtaisuuden poistamista lakiesityksestä, jolloin perheelliset eivät ajautuisi epäoikeudenmukaiseen asemaan verrattuna yksinasuviin ja lapsen asemaakin vahvistettaisiin

Lomautus ja osa-aikatyö

- Lakiesityksen mukaan lomautus tai osa-aikatyö ei kerrytä oleskelulupa-an tarvittavaa työhistoriaa.
 - Tämä on ongelmallista, koska lomautus ei ole ihmisen oma valinta, vaan johtuu työnantajan päätöksistä ja talouden suhdanteista.
 - On kohtuutonta, että lomautettu työntekijä, jonka työsuhde on edelleen voimassa ja joka on valmis palaamaan töihin heti, kärsii asiasta oleskeluluvan käsittelyssä.
- Samoin osa-aikatyö ja nollatuntisopimukset ovat yleisiä Suomessa.
 - Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2024 noin 18 % työllisistä teki osa-aikatyötä. Lähes 120 000 henkilöä teki osa-aikatyötä, koska kokoaikatyötä ei ollut tarjolla.
 - Työttömyysaste nousi vuoden 2024 aikana 8,4 %:sta yli 10 %:iin, ja kesällä 2025 työttömiä oli jo lähes 300 000.
- Ehdotamme, että lomautus rinnastetaan työhön työhistoriaa laskettaessa ja että myös osa-aikatyö ja epätyypilliset työsuhteet hyväksytään osaksi työhistoriaa.

Nopeutettu oleskelulupa

- Lakiesityksessä pysyvä oleskelulupa on mahdollista saada jo neljän vuoden jälkeen, jos hakijalla on esimerkiksi vähintään 40 000 euron vuositulot. Lisäksi tämä raja on sidottu palkkakertoimeen, mikä tarkoittaa, että se nousee nopeammin kuin palkat, erityisesti matalapalkkaisilla ja naisvaltaisilla aloilla.
- Käytännössä tämä merkitsee sitä, että korkeapalkkaisilla aloilla työskentelevät voivat saada pysyvän luvan nopeammin, mutta esimerkiksi monet sosiaali- ja terveysalan työntekijät, siivoojat, hoiva-avustajat ja muut matalapalkka-aloilla työskentelevät eivät. Nämä ovat naisvaltaisia aloja, joten on riski, että tämä johtaa välilliseen sukupuolisyryntään.
- Ehdotamme, että tästä tehdään sukupuoli- ja yhdenvertaisuusarvio. Tulorajaa on kohtuullistettava, tai siihen on sisällytettävä alakohtainen jousto, jotta matalapalkka-alojen perheet eivät jää järjestelmän ulkopuolelle.

Tutkintoreitti oleskelulupaan

- Lakiesityksen mukaan nopeutettu pysyvän oleskeluluvan reitti on mahdollinen vain ylemmän korkeakoulututkinnon kautta ja yliopistossa suoritettun kandiditutkinnon kautta.
 - Samaa mahdollisuutta ei ole ulotettu ammattikorkeakoulusta valmistuville.
 - Tämä asettaa heidät eriarvoiseen asemaan ja heikentää AMK-tutkinnon vetovoimaa kansainvälisten opiskelijoiden silmissä.
 - Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arenen mukaan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista kansainvälisistä opiskelijoista noin kaksi kolmasosaa jää töihin tai jatkamaan opintojaan Suomessa. Opiskelijat valmistuvat juuri sellaisille aloille, joista Suomen työmarkkinoilla on suurin pula. Esim. sote-sektorille
 - Ei ole Suomen edun mukaista vaikeuttaa korkeakoulututkinnon suorittaneiden mahdollisuuksia jäädä ja työllistyä Suomeen
- Ehdotamme, että myös alemmat ammattikorkeakoulututkinnot hyväksytään nopeutetun reitin perusteeksi tutkintoreittien osana
 - Tässä huomioitavaa on se, että ammattikorkeakoulututkinnot valmistavat suoraan työelämään toisin kuin samantasoiset yliopistojen kandidaattitutkinnot, jotka on hyväksytty ehdotuksessa pysyvän oleskelun saamiseksi.

- Analyysi Tanskasta (2025) osoittaa, että pysyvän oleskeluluvan ehtojen kiristäminen ei lisännyt pakolaistaustaisten työllisyyttä eikä kielitaitoa, vaan päinvastoin laski työllisyyttä.
https://www.journals.uchicago.edu/doi/full/10.1086/726433?utm_source
 - Liian tiukat/epärealistiset ehdot voivat siis heikentää motivaatiota ja kotoutumista sen sijaan, että ne vahvistaisivat sitä.
- **Pysyvä oleskeluluvan ehdot tulee siis rakentaa realististen ja kohtuullisten ehtojen varaan.**
 - Tilapäinen toimeentulotuen käyttö ei saa estää pysyvän luvan saamista eikä katkaista työhistorian kertymistä tilanteissa, joihin ihminen ei itse voi vaikuttaa.

Kiitos

heidi.pekkarinen@talentia.fi

